

עדכון חקיקה:

הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (דרישת הסיוע להרשעה על פי הודיה), התשס"ט-

2009*

באחד לאפריל 2009 הגישה חברת הכנסת ליה שמטוב הצעת חוק לתיקון פקודת הראיות (דרישת הסיוע להרשעה על פי הודיה), התשס"ט-2009. ההצעה מבקשת להחמיר ברף התמיכה הראייתית לה תזדקק הרשעה בפלילים על סמך הודאת הנאשם. כך נוסח ההצעה:¹

"בפקודת הראיות (נוסח חדש), התשל"א-1971, בסעיף 12, אחרי סעיף קטן (ב) יבוא: (ג) לא יורשע אדם על סמך הודיה שנתקבלה לפי סעיף זה אלא אם כן יש בחומר הראיות ראייה ממקור עצמאי, שהיא ראייה בדרגת סיוע".

בדברי ההסבר להצעת החוק נאמר:

"הרשעה על סמך הודאת שווא הינה חמורה לא רק לאור העוול שנעשה לאותם חפים מפשע אלא גם משום שהיא טומנת בחובה נזק לחברה כולה בעצם הזיכוי העקיף של האשמים האמתיים. יתר על כן, במערכת משפטית שבה ניתן להרשיע על סמך הודאה בלבד קיים חשש שעיקר הדגש יופנה אל גביית ההודאה במקום אל איסוף הראיות. המשפט הישראלי מסייג, אמנם, ע"י דרישה ל"דבר מה נוסף" שיתמוך בהודאה, אלא שהגדרתו נזילה ומתעתעת, ואינה מספקת ליצירת טריז כנגד הודאות כוזבות".

על פניו, נראה שהצעת החוק אמורה להיטיב עם נאשמים בכך שהיא מקטינה לכאורה את האפשרות להרשעת שווא על-ידי נקיטת דרישה של חיזוק ראייתי בדרגת "סיוע" במקום "דבר מה נוסף" לפי הדין הקיים. אולם בחינה מדוקדקת תגלה כי היא עשויה להרע עם נאשמים

* ד"ר חיה זנדברג, במסגרת הקורס בדיני ראיות, שימשה מקור השראה לכתובת רשימה זו.
¹ ראו www.knesset.gov.il/privatelaw/data/18/624.rtf; הצעות חוק בניסוח זהה או דומה הוצעו על ידי חברי כנסת שונים בכנסת הקודמת,

שהודו במעשה בעת חקירתם במשטרה ואשר בוחרים בזכות השתיקה במשפטם.

ברקע ניתוח הצעת החוק לפי האמור לעיל, יש להביא בחשבון שני מאפיינים חשובים החולשים על דיני הראיות בשנים האחרונות – המהפכה החוקתית ומגמת המעבר מכללי קבילות הראיה לבחינת מהימנותה ומתן משקל בהתאם. מאפיינים אלה באים לידי ביטוי הן בפסיקה והן במידת מה בחקיקה. המהפכה החוקתית נתפסת כמרכיב מרכזי ברצון להעלות על נס את זכויות החשוד והנאשם. כך למשל, בהצעת החוק הנדונה עצמה, מתייחסים דברי ההסבר לרצון למנוע הודאות שווא, אף כאשר אינן כרוכות בעינינויים. כך מצויין שם:

"לעתים קרובות מוסרים החשודים הודאות כוזבות תחת לחץ נפשי או שמדובבים בתא המעצר משכנעים אותם להודות כדי להקל על העונש. יתרה מזאת, "ידיעת" פרטים מוכמנים מצד החשודים מתבררת בדיעבד כתוצר של סוגסטיה (השראה) מן החוקר לנחקר".

כאמור, על-מנת להרשיע אדם על-סמך הודאתו במשטרה נדרשת כיום תוספת ראייתית מסוג "דבר מה נוסף". ההצדקה המרכזית לתוספת ראייתית זו, כפי שצויין בפרשת **מילשטיין**,² היא החשש האינהרנטי לחוסר אמינותן של הודאות הנגבות בנסיבות המורכבות ובאווירה הטעונה של חדר החקירות.³

תוספת ראייתית מסוג "דבר מה נוסף" יכולה להיות ראייה מחזקת בלבד בעוד שכדי שראיה תהווה "סיוע" עליה להיות:
(א) ראייה ממקור עצמאי.

² רע"פ 4142/04 מילשטיין נ' התצ"ר, תק-על 406 (4) 4022 (2006).

³ לדין מרתק אודות פסק הדין ואודות זכות השתיקה, ראו: חיה זנדברג "זכות השתיקה וזכותו של נאשם שלא להיחקר על עברו הפלילי: אגב פסק דין מילשטיין" **משפטים** לט(1) (עתיד להתפרסם).

(ב) ראייה מסבכת. קרי, קושרת את הנאשם לביצוע העבירה.⁴

יוצא מכאן שלכאורה, יוטב מצבם של הנאשמים היות וכעת תידרש תוספת ראייתית בעלת משקל כבד יותר וכך גם יקטן החשש מפני הרשעות שווא. ואולם ביחס לאלו מהנאשמים אשר הודו במשטרה אך שותקים במשפטם אין הדבר כן. סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי קובע כי הימנעות מלהעיד במשפט כמוה כסיוע ראייתי לראיות התביעה. כלומר, החוק קובע מפורשות כי שתיקת נאשם במשפטו עשויה לשמש סיוע במשפט המתנהל נגדו אולם החוק שותק בכל הנוגע ל"דבר מה נוסף". שתיקה זו הביאה את שופטי הרוב בפרשת **מילשטיין** לקבוע כי שתיקה תהווה "דבר מה נוסף" רק במקרים מועטים ובהתקיים התנאים הבאים:

(א) ההודאה בעלת משקל פנימי גבוה במיוחד - בעלת אמינות גבוהה וללא סתירות.

(ב) ביהמ"ש משוכנע שההודאה בחקירה לא נבעה מלחץ פנימי שהביא את הנאשם להודות במשטרה.

(ג) ביהמ"ש משוכנע שהשתיקה במשפט לא נובעת מלחץ כלשהו (פנימי/ חיצוני).

דעת המיעוט אף הרחיקה לכת עוד יותר וקבעה כי שתיקה במשפט תהווה "דבר מה נוסף" רק כאשר ההודאה תועדה ויזאלית ובנוסף, ביהמ"ש התרשם שההודאה הינה הודאת אמת. כלומר, במצב המשפטי הקיים יקשה מאוד על הרשעת נאשם כשכל מה שקיים מעבר להודאתו במשטרה הוא שתיקתו במשפט.

ואולם, במידה והתיקון לחוק יתקבל יוצר מצב בו ייקל להרשיע נאשם שהודה במשטרה וששותק במשפטו שכן שתיקתו תוכל להוות ראייה מסוג סיוע אשר תדרש כעת במקום "דבר מה נוסף". נראה, כי הסייגים אשר הטיל בית המשפט על השימוש בשתיקה כראייה מחזקת הודאת נאשם, לא יחולו מיניה וביה אם תשתנה הדרישה הראייתית ובמקומה יקבע שיש צורך בסיוע. זאת ועוד. הצעת החוק יוצאת מתוך נקודת מוצא כי דרישת סיוע היא בעלת עוצמה רבה מאשר דרישת ה"דבר מה נוסף". ואולם, פסק דין **מילשטיין** הראה כי המגבלות המהותיות לשימוש בשתיקה כ"דבר מה נוסף" אינם בגדר "טריזים" בלבד כלשון דברי

⁴ כך נקבע בע"פ 6147/92 כהן נ' מ"י, פ"ד מח(1) 62 (1994).

ההסבר להצעה הנדונה, אלא מגבלות של ממש לשימוש בהודאות הנתמכות בשתיקה במשפט בלבד.

על כן, לפחות לגבי נאשמים השותקים במשפטם, הצעת החוק **עשויה להרע** את המצב הנוכחי – וזאת בניגוד למגמה המבוקשת, לפי דברי ההסבר.

פתרון אפשרי לבעיה הוא באמצעות קריאה מחודשת של סעיף 162 לחוק סדר הדין הפלילי. שם נאמר כי "הימנעות הנאשם מהעיד **עשויה** לשמש [...] סיוע" קרי, ניתן לומר כי שיקול הדעת נותר עדיין בידי בית המשפט והוא אינו **חייב** לראות בשתיקה סיוע. וכך, יוכל בית המשפט לשקול את אותם שיקולים שהועלו בפסק-דין **מילשטיין**. פרשנות זו אף עשויה להתאים למגמת המעבר מכללי קבילות למהימנות המאפיינים את דיני הראיות בשנים האחרונות.

עדן שריד